

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра експлуатації та ремонту машин

ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ

*Методичні вказівки до вивчення курсу
для студентів спеціальностей: 029 «Інформаційна, бібліотечна
та архівна справа»; 051 «Економіка»; 056 «Міжнародні
економічні відносини»; 071 «Облік і оподаткування»;
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»;
073 «Менеджмент»; 074 «Публічне управління та
адміністрування»; 075 «Маркетинг»; 076 «Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність»*

Затверджено на засіданні
кафедри
експлуатації та ремонту машин
Протокол № 1 від 28.08.2018 р.

Цивільний захист: методичні вказівки до вивчення курсу для студентів спеціальностей: 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»; 051 «Економіка»; 056 «Міжнародні економічні відносини»; 071 «Облік і оподаткування»; 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»; 073 «Менеджмент»; 074 «Публічне управління та адміністрування»; 075 «Маркетинг»; 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» / Укладач: Мезенцева О.М. – Кропивницький: ЦНТУ, 2018. – 32 с.

Укладач: Мезенцева О. М., викладач

Рецензент: Осін Р. А., к.т.н., доц., заст. керівника органу управління силами ЦЗ ЦНТУ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Забезпечення захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій є одним з найважливіших завдань держави.

Актуальність проблеми забезпечення природно-техногенної безпеки населення і територій зумовлена тенденціями зростання втрат людей і шкоди територіям, що спричиняються небезпечними природними явищами, промисловими аваріями і катастрофами. Ризики природного, техногенного, а останнім часом і соціального характеру невпинно зростають.

Забезпечення безпеки та захисту населення в Україні, об'єктів економіки і національного надбання держави від негативних наслідків надзвичайних ситуацій є невід'ємною частиною державної політики національної безпеки і державного будівництва.

У системі захисту населення і територій найважливішим заходом попереджувального характеру є підготовка керівного складу органів управління і навчання всіх верств населення. Навчання заходам безпеки та підготовка до дій в умовах надзвичайних ситуацій є їх своєрідною профілактикою.

“Цивільний захист” є дисципліною, яка вивчає заходи і засоби захисту населення та працівників об'єктів в умовах надзвичайних ситуацій техногенного, природного, соціального та воєнного характеру.

Метою вивчення дисципліни “Цивільний захист” є формування у студентів здатності творчо мислити, вирішувати складні проблеми інноваційного характеру й приймати продуктивні рішення у сфері цивільного захисту, з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності випускників, а також досягнень науково-технічного прогресу.

Курс “Цивільний захист” передбачає такі навчальні завдання:

- засвоєння студентами новітніх теорій, методів і технологій з прогнозування надзвичайних ситуацій, побудови моделей їх розвитку;

- визначення рівня ризику та обґрунтування комплексу заходів, спрямованих на відвернення надзвичайних ситуацій, захисту персоналу, населення, матеріальних та культурних цінностей, локалізації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

У результаті вивчення дисципліни фахівець повинен бути здатним вирішувати професійні завдання з урахуванням вимог цивільного захисту та володіти загально-культурними та професійними компетенціями для забезпечення реалізації вказаних завдань.

Загально-культурні компетенції охоплюють:

- вміння визначати коло своїх обов'язків за напрямом професійної діяльності з урахуванням завдань цивільного захисту;
- знання методів та інструментарію моніторингу надзвичайних ситуацій, оцінки їх соціально-економічних наслідків;
- здатність приймати рішення з питань цивільного захисту в межах своїх повноважень.

Професійні компетенції за видом діяльності охоплюють:

- проведення ідентифікації, дослідження умов виникнення і розвитку надзвичайних ситуацій, забезпечення скоординованих дій щодо їх попередження на об'єктах господарювання відповідно до своїх професійних обов'язків;
- обрання і застосовування методик з прогнозування та оцінки обстановки в зоні надзвичайної ситуації;
- розуміння, розробку і впровадження превентивних та оперативних (аварійних) заходів цивільного захисту;
- забезпечення якісного навчання працівників об'єктів господарювання з питань цивільного захисту.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ”

№ теми	Назва змістовного модуля	Кількість годин
1.1 – 1.4	Змістовий модуль 1	16
2.1. – 2.3	Змістовий модуль 2	14

Програма з курсу “Цивільний захист” для студентів спеціальностей:
 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»; 051 «Економіка»; 056
 «Міжнародні економічні відносини»; 071 «Облік і оподаткування»; 072
 «Фінанси, банківська справа та страхування»; 073 «Менеджмент»; 074
 «Публічне управління та адміністрування»; 075 «Маркетинг»; 076
 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Лекції	14 годин
Практичні заняття	-
Самостійна робота	20 годин
Разом	40 годин

ОПИС СКЛАДУ ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ”

Змістовий модуль I

Тема 1.1. Моніторинг та сценарний аналіз виникнення і розвитку надзвичайних ситуацій.

1.1.1. “Цивільний захист” як навчальна дисципліна, її завдання.

1.1.2. Сутність, рівні та режими функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту.

1.1.3. Надзвичайні ситуації та причини їх виникнення.

1.1.4. Класифікація надзвичайних ситуацій.

1.1.5. Галузевий та територіальний моніторинг.

1.1.6. Урядова інформаційно-аналітична система з надзвичайних ситуацій.

1.1.7. Ідентифікація та паспортизація об’єктів господарювання щодо визначення потенційної небезпеки.

1.1.8. Основні етапи аналізу надзвичайних ситуацій.

Тема 1.2. Планування з питань цивільного захисту.

1.2.1. Загальні принципи превентивного та оперативного (аварійного) планування заходів щодо зниження ризиків і зменшення масштабів надзвичайних ситуацій.

1.2.2. Комплекс організаційних та інженерно-технічних заходів щодо запобігання та мінімізації наслідків надзвичайних ситуацій природного характеру.

1.2.3. Особливості планування дій персоналу щодо локалізації і ліквідації аварійних ситуацій і аварій на потенційно-небезпечних об’єктах.

1.2.4. Організація і проведення спеціальних об’єктових навчань, тренувань.

Тема 1.3. Захист населення і територій в умовах надзвичайних ситуацій.

1.3.1. Основні види захисту населення та працівників суб'єктів господарювання.

1.3.2. Оповіщення та інформування.

1.3.3. Евакуаційні заходи.

1.3.4. Укриття населення в захисних спорудах.

1.3.5. Інженерний захист територій та об'єктів.

1.3.6. Психологічний захист.

1.3.7. Індивідуальні засоби захисту, їх класифікація.

1.3.8. Медичний захист та забезпечення епідемічного благополуччя в районах надзвичайних ситуацій.

1.3.9. Біологічний захист

1.3.10. Радіаційний та хімічний захист.

Тема 1.4. Прогнозування обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного і біологічного зараження.

1.4.1. Прогнозування надзвичайних ситуацій та їх наслідків.

1.4.2. Радіаційна, хімічна та біологічна обстановка.

1.4.3. Характеристики зон радіоактивного, хімічного та біологічного зараження.

1.4.4. Визначення параметрів зон забруднення радіоактивними та небезпечними хімічними речовинами.

1.4.5. Типові режими радіаційного захисту.

1.4.6. Навчання населення та персоналу об'єктів діям в умовах радіаційного, хімічного і біологічного зараження.

Змістовий модуль II

Тема 2.1. Оцінка інженерної обстановки та соціально-економічних наслідків надзвичайних ситуацій.

2.1.1. Характеристика зон небезпечних геологічних процесів та явищ.

2.1.2. Характеристика зон затоплень та заходи з мінімізації небезпечних наслідків у разі загрози затоплення.

2.1.3. Заходи щодо захисту населення при катастрофічних затопленнях.

2.1.4. Порядок розрахунку збитків за типами надзвичайних ситуацій.

2.1.5. Розрахунок загального обсягу збитків.

2.1.6. Методика оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій за основними його видами.

2.1.7. Розрахунок збитків від: втрати життя та здоров'я населення; руйнування та пошкодження основних фондів виробничого призначення.

Тема 2.2. Забезпечення заходів і дій у межах єдиної системи цивільного захисту.

2.2.1. Інформування населення про наявність загрози або виникнення надзвичайної ситуації, про правила поведінки та способи дій в цих умовах.

2.2.2. Недопущення паніки та недобросовісного розподілу допомоги.

2.2.3. Психологічна допомога населенню, яке постраждало внаслідок надзвичайних ситуацій.

2.2.4. Оцінка життєво важливих потреб населення у надзвичайних ситуаціях.

2.2.5. Гуманітарна допомога у випадках надзвичайної ситуації.

2.2.6. Планування і реалізація заходів щодо запобігання та мінімізації втрат на об'єктах, які становлять національне культурне надбання.

Тема 2.3. Спеціальна функція у сфері цивільного захисту.

2.3.1. Культура безпеки, як структурна компонента базової культури особистості і невід'ємна складова професійної культури кожного майбутнього фахівця.

2.3.2. Оволодіння системою наукових знань, гуманістичних ідеалів, цінностей, переконань і способів діяльності у НС.

2.3.3. Структура впливу параметрів людського фактору (стрес,

недостатній рівень знань, інформації, помилкові дії тощо) на управління безпекою у НС.

2.3.4. Природа людських помилок.

2.3.5. Методики аналізу і врахування людського фактору.

ЛЕКЦІЇ – 14 год.

Змістовий модуль I

Тема 1.1. Моніторинг та сценарний аналіз виникнення і розвитку надзвичайних ситуацій – 2 год.

“Цивільний захист” як навчальна дисципліна, її завдання.

Сутність, рівні та режими функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту.

Надзвичайні ситуації та причини їх виникнення.

Класифікація надзвичайних ситуацій.

Галузевий та територіальний моніторинг.

Основні етапи аналізу надзвичайних ситуацій.

Література [1, 10, 13, 14, 24-29, 31-33].

Завдання до самостійної роботи

1. Порядок ідентифікації та паспортизації об’єктів господарювання щодо визначення потенційної небезпеки.

2. Урядова інформаційно-аналітична система з надзвичайних ситуацій.

Питання для самоконтролю

1. Завдання та функції у сфері цивільного захисту.

2. Рівні та режими функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту.

3. Надайте визначення надзвичайної ситуації.

4. Назвіть класифікації надзвичайних ситуацій.

5. Охарактеризуйте надзвичайні ситуації за причинами походження.
6. Назвіть критерії, за якими оцінюється рівень надзвичайної ситуації.
7. Що являють собою галузевий та територіальний моніторинги?
8. Які етапи аналізу надзвичайних ситуацій?

Тема 1.2. Планування з питань цивільного захисту – 2 год.

Загальні принципи превентивного та оперативного (аварійного) планування заходів щодо зниження ризиків і зменшення масштабів надзвичайних ситуацій.

Комплекс організаційних та інженерно-технічних заходів щодо запобігання та мінімізації наслідків надзвичайних ситуацій природного характеру.

Особливості планування дій персоналу щодо локалізації і ліквідації аварійних ситуацій і аварій на потенційно-небезпечних об'єктах.

Організація і проведення спеціальних об'єктових навчань, тренувань.

Література [1, 25–30, 32-34].

Завдання до самостійної роботи

1. Методика планування заходів із фізичного, функціонального, та комбінованого захисту персоналу, а також ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

2. Плануючі документи з теоретичного і практичного навчання персоналу об'єктів господарювання щодо дій у надзвичайних ситуаціях.

Питання для самоконтролю

1. Які принципи оперативного і превентивного планування заходів запобігання надзвичайних ситуацій та мінімізації їх наслідків?

2. Назвіть організаційні та інженерно-технічні заходи запобігання виникненню НС природного характеру.

3. Які є види об'єктових тренувань?

4. Порядок проведення об'єктових тренувань.

Тема 1.3. Захист населення і територій в умовах надзвичайних ситуацій – 2 год.

Основні види захисту населення та працівників об'єктів.

Оповіщення та інформування.

Евакуаційні заходи.

Укриття населення в захисних спорудах.

Інженерний захист територій та об'єктів.

Психологічний захист.

Індивідуальні засоби захисту, їх класифікація.

Медичний захист та забезпечення епідемічного благополуччя в районах надзвичайних ситуацій.

Біологічний захист

Радіаційний та хімічний захист.

Література [1, 3, 11, 17, 19, 20, 24-29, 31-33].

Завдання до самостійної роботи

1. Захисні споруди цивільного захисту.

2. Медичні засоби захисту.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть види захисту населення від уражаючих факторів надзвичайних ситуацій.

2. Які існують сигнали оповіщення?

3. Охарактеризуйте евакуаційні заходи.

4. Що являє собою психологічний та біологічний захист?

4. Які заходи включає медичний захист.

5. Назвіть заходи радіаційного та хімічного захисту.

Тема 1.4. Прогнозування обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного і біологічного зараження – 2 год.

Прогнозування надзвичайних ситуацій та їх наслідків.

Радіаційна, хімічна та біологічна обстановка.

Характеристики зон радіоактивного, хімічного та біологічного зараження.

Визначення параметрів зон забруднення радіоактивними та небезпечними хімічними речовинами.

Типові режими радіаційного захисту.

Навчання населення та персоналу об'єктів діям в умовах радіаційного, хімічного і біологічного зараження.

Література [7, 9, 15, 21, 22, 24-34, 37]

Завдання до самостійної роботи

1. Превентивні заходи щодо зниження масштабів радіаційного та хімічного впливу на об'єкти господарювання.

2. Визначення комплексу заходів захисту персоналу і матеріальних цінностей об'єктів господарювання та адміністративно-територіальних одиниць у разі виникнення аварії на радіаційно- чи хімічно-небезпечному об'єкті.

Питання для самоконтролю

1. Методи прогнозування надзвичайних ситуацій.

2. Поняття радіаційної, хімічної та біологічної обстановки.

3. Визначення та порядок застосування типового режиму радіаційного захисту.

4. Які дії населення та персоналу об'єктів в умовах радіаційного, хімічного і біологічного зараження.

Змістовий модуль II

Тема 2.1. Оцінка інженерної обстановки та соціально-економічних наслідків надзвичайних ситуацій – 2 год.

Характеристика зон небезпечних геологічних процесів та явищ.

Характеристика зон затоплень та заходи з мінімізації небезпечних наслідків у разі загрози затоплення.

Заходи щодо захисту населення при катастрофічних затопленнях.

Порядок розрахунку збитків за типами надзвичайних ситуацій.

Розрахунок загального обсягу збитків.

Література [26, 36, 38].

Завдання до самостійної роботи

1. Методика оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій за основними їх видами.

2. Розрахунок збитків від: втрати життя та здоров'я населення; руйнування та пошкодження основних фондів виробничого призначення.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте зони небезпечних геологічних процесів.

2. Які заходи запроваджуються для запобігання катастрофічним затопленням?

3. Назвіть види збитків при виникненні надзвичайних ситуацій.

4. Як розраховується загальний збиток від надзвичайної ситуації?

Тема 2.2. Забезпечення заходів і дій в межах єдиної системи цивільного захисту – 2 год.

Інформування населення про наявність загрози або виникнення надзвичайної ситуації, про правила поведінки та способи дій в цих умовах.

Недопущення паніки та недобросовісного розподілу допомоги.

Психологічна допомога населенню, яке постраждало внаслідок

надзвичайних ситуацій.

Оцінка життєво важливих потреб населення у надзвичайних ситуаціях.

Гуманітарна допомога у випадках надзвичайної ситуації.

Планування і реалізація заходів щодо запобігання та мінімізації втрат на об'єктах, які становлять національне культурне надбання.

Література [1, 2, 9, 17, 18, 20, 22]

Завдання до самостійної роботи

1. Своєчасне визначення контингенту постраждалих при виникненні надзвичайних ситуацій та розв'язання соціальних потреб.

2. Форми організації гуманітарної допомоги.

3. Організація діяльності, спрямованої на допомогу дітям, людям похилого віку.

4. Норми та обґрунтовані нормативи першочергового життєзабезпечення населення у НС.

Питання для самоконтролю

1. Яким чином здійснюється інформування населення про виникнення надзвичайної ситуації?

2. Порядок надання психологічної допомоги постраждалому населенню.

3. Як організується гуманітарна допомога?

4. Які заходи в умовах надзвичайних ситуацій плануються і проводяться для захисту об'єктів, що становлять національне культурне надбання?

Тема 2.3. Спеціальна функція у сфері цивільного захисту – 2 год.

Культура безпеки, як структурна компонента базової культури особистості і невід'ємна складова професійної культури кожного майбутнього фахівця.

Оволодіння системою наукових знань, гуманістичних ідеалів, цінностей, переконань і способів діяльності у НС.

Структура впливу параметрів людського фактору (стрес, недостатній рівень знань, інформації, помилкові дії тощо) на управління безпекою у НС.

Природа людських помилок.

Література [24-29, 31-33, 35].

Завдання до самостійної роботи

1. Формування нового мислення, цілісного знання, практичного вміння, необхідного для прийняття обґрунтованих рішень у сфері цивільного захисту.

2. Методики аналізу і врахування людського фактору.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте поняття “культура безпеки”.

2. Що означає поняття “людський фактор”.

3. Як впливає “людський фактор” на процес управління безпекою в умовах надзвичайних ситуацій?

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ З КУРСУ “ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ”

1. Організація цивільного захисту в країнах світу.
2. Міжнародна співпраця у сфері цивільного захисту.
3. Міжнародні організації у сфері цивільного захисту (цивільної оборони).
4. Моніторинг як захід запобігання виникненню надзвичайних ситуацій.
5. Методи прогнозування виникнення надзвичайних ситуацій.
6. Прогнозування можливих наслідків надзвичайних ситуацій.
7. Галузевий та територіальний моніторинг.
8. Техногенні катастрофи та заходи щодо запобігання їх виникнення.
9. Заходи щодо запобігання та мінімізації наслідків надзвичайних ситуацій природного характеру.
10. Тероризм в країнах світу.
11. Тероризм в Україні.
12. Надзвичайні ситуації соціального характеру.
13. Характеристика зброї масового ураження.
14. Нові види зброї масового ураження.
15. Найрезонансніші надзвичайні події в Україні протягом останніх п'яти років. Причини виникнення та наслідки.
16. Аварійно-рятувальні роботи в осередках ураження.
17. Людський фактор як одна з головних причин виникнення техногенних надзвичайних ситуацій.
18. Природа людських помилок.
19. Гуманітарна допомога в умовах надзвичайних ситуацій.
20. Культура безпеки як складова професійної безпеки.

Загальні вимоги до рефератів

Реферат є найпростішою формою наукового дослідження, мета якого полягає в ознайомленні студентів з навчальною літературою, виробленні умінь, необхідних для здійснення бібліографічного пошуку, оволодіння науковим, науково-популярним стилем викладу засвоєної інформації у вигляді стислої усної або письмової доповіді. В подальшому це має допомогти студентам у написанні тез доповідей на конференції, статей, курсових та дипломних проектів.

Реферати пишуться на аркушах формату А-4, загальний обсяг 10 стор. рукописного або друкованого тесту. Титульна сторінка включає такі компоненти: назву міністерства, навчального закладу, факультету, тему реферату, прізвище і групу студента, який писав реферат, прізвище викладача, який має перевірити дану роботу. На наступній сторінці подається план реферату за простою або складною формою. Зміст реферату обов'язково включає три компоненти: вступ, основна частина, висновки.

У вступі розкривається актуальність теми, висвітлюються питання історіографії; в основній частині студент демонструє володіння матеріалом, уміння його компонувати відповідно до поставленої мети, уміння логічно висловлювати свої думки; у висновках підсумовуються результати проведених студентом досліджень, які можуть подаватися довільно.

Реферат завершує список використаної літератури, оформлений відповідно до вимог бібліографії, тобто в алфавітному порядку і включає прізвище автора, його ініціали, назву праці, місце і рік видання, назву видавництва, кількість сторінок. Наприклад: Шоботов В.М. Цивільна оборона: Навч. посіб. / В.М. Шоботов – К.: “Центр навчальної літератури”, 2004. – 439 с.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основні законодавчі та нормативно-правові акти

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI.
2. Про гуманітарну допомогу: Закон України №1192-XIV від 22.10.1999 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 51, ст. 451. Редакція від 20.01.2018.
3. Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 27.
4. Закон України “Про правовий режим воєнного стану”. – К.Урядовий кур’єр, 14.06.2000. – №107.
5. Закон України “Про захист людини від інфекційних хвороб”. – К. 06.04.2000. №1645-III.
6. Закон України “Про об’єкти підвищеної небезпеки”. – К.18.01.2001.-№2245-III. Редакція від 26.04.2014 р.
7. Закон України “Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи”. – К.: Відомості Верховної Ради України, 1991. – № 16. – Ст. 198; 1992., № 13. – Ст. 177.
8. Закон України “Про правовий режим надзвичайного стану”. – К.Урядовий кур’єр, 14.06.2000. – №107.
9. Указ Президента України від 15.05.2013 № 265 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.03.2013 р. «Питання протидії загрозам і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій».
10. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту» від 9 січня 2014 р. № 11
11. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру» від 30.11.2013 р. № 841.

12. Постанова КМУ від 21.08.2013 р. № 616 «Про затвердження Положення про добровільні формування цивільного захисту».

13. Постанова КМУ від 9 жовтня 2013 р. № 787 «Про затвердження Порядку утворення, завдання та функції формувань цивільного захисту».

14. Постанова КМУ від 9.10.2013 р. № 738 «Про затвердження Порядку ведення обліку надзвичайних ситуацій».

15. Постанова КМУ «Про Державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та НС» від 16.02.98 №174 (Із зм. і доп., внесеними постановами КМУ від 24.09.99 №1763, від 21.10.99 №43.

16. Постанова КМУ від 26.06.2013 р. № 443 «Про затвердження Порядку підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту».

17. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про організацію оповіщення і зв'язку у надзвичайних ситуаціях» від 15.02.1999 р. №192.

18. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку створення та використання матеріальних резервів для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій» від 30.09.2015 № 775.

19. Постанова КМУ від 10.03.2017 № 138 «Деякі питання використання захисних споруд цивільного захисту».

20. Постанова КМУ від 18.05.2017 № 340 «Про внесення зміни до пункту 2 Порядку забезпечення населення і працівників формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту засобами індивідуального захисту, приладами радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю».

21. Наказ МВС України від 11.09.2014 № 934 «Про затвердження Порядку організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту», зареєстровано: Мін'юст України 03.10.2014 № 1200/25977.

22. Наказ МВС України від 04.05.2016 № 356 «Про затвердження

Положення про підсистему реагування на надзвичайні ситуації, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт єдиної державної системи цивільного захисту”, зареєстровано: Мінюст 30.05. 2016 р. за № 792/28922.

23. Положення про паспортизацію ПНО. Затверджено Наказом МНС України №338 від 18.12.2000 р.

ДСТУ 3891-99 “Безпека у надзвичайних ситуаціях” – К.: Держ. Стандарт, 1999.

Підручники, навчальні посібники

24. Бикова О.В. Болієв О.В., Деревинський Д.М., Єлісеєв В.Н., Миронець С.М., Осипенко С.І., Півень Ю.О. та ін. Основи цивільного захисту: Навч. посіб. К: 2008. – 223 с.

25. Васійчук В.О., Гончарук В.Є., Качан С.І., Мохняк С.М. Основи цивільного захисту: Навч. посіб. / Львів, 2010. – 384 с.

26. Гончарук В.Є., Качан С.І., Орел С.М., Пуцило В.І., “Оцінка обстановки у надзвичайних ситуаціях”. Навчальний посібник. – Львів: Вид-во НУ “Львівська політехніка”, 2004 – 136с.

27. Євдін О.М., Могильниченко В.В. та ін. Захист населення і територій від НС. Т.1. “Техногенна та природна небезпека”. Т.3. “Інженерно-технічні заходи цивільного захисту (цивільної оборони) та містобудування”: Посіб.– К.: КІМ, 2007, 2008. – 636 с., – 152 с.

28. Михайлюк В.О., Халмурадов Б.Д. Цивільна безпека: Навч. посіб. – К: Центр учбової літератури, 2008.– 158 с.

29. Миценко І.М. Цивільна оборона: навч. посіб. / І.М.Миценко, О.М.Мезенцева – Чернівці: Книги – ХХІ, 2004. – 404 с.

30. Осипенко С.І., Іванов А.В. “Організація функціонального навчання у сфері цивільного захисту”. Навч. посіб. – К., 2008. -286с.

31. Русаловський А.В., Вендичанський В.Н. Цивільний захист: Навч. посібн. / За наук. ред. Запорожця О.І., – К.: АМУ, 2008. – 250с.

32. Стеблюк М.І. Цивільна оборона та цивільний захист: Підруч. – К: Знання-Прес, 2007.– 487 с.

33. Сусло С.Т., Заплатинський В.М., Харамда Г.М. Цивільний захист: Навч. посіб. / За ред. проф. М.О. Біляковича. – К.: Арістей, 2007.– 386 с.

34. Шоботов В.М. Цивільна оборона: навч. посіб. – К.: “Центр навчальної літератури”, 2004. – 439 с.

Додаткова література

35. Бегун В.В., Бегун С.В., Широков С.В. Казачков И.В., Литвинов В.В., Письменный Е.Н. Культура безопасности на ядерных объектах Украины: Учебн. пособие. – К.: НТУУ КПИ, 2009. – 363с.

36. Защита объектов народного хозяйства от оружия массового поражения: Справочник /Г.П. Демиденко, Е.П.Кузьменко, П.П.Орлов и др. /Под ред. Г.П.Демиденко – 2-е изд. перераб. и доп. – К.: Вища шк., 1989. – 287с.

37. Норми радіаційної безпеки України (НРБУ-97). – Київ: Відділ поліграфії Українського центру держсанепіднагляду МОЗ України, 1998. – 125с.

38. Методики оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру: Затверджено Постановою КМУ від 15.02.2002 р. N 175.

39. Цивільна оборона (цивільний захист). Методичні вказівки до вивчення курсу для студентів всіх спеціальностей / Укладачі: О.М.Мезенцева, М.В.Красота, О.Я.Йосипенко – Кіровоград: КНТУ, 2008. – 56 с.

40. Цивільний захист: Методичні вказівки до вивчення теми: “Надання першої медичної допомоги при надзвичайних ситуаціях для студентів всіх спеціальностей / Укладачі: О.М.Мезенцева, М.В.Красота, М.М.Калита. – Кіровоград: КНТУ, 2011. – 52 с.

Internet-джерела

1. [ДСНС України http://www.mns.gov.ua/](http://www.mns.gov.ua/).
2. Рада національної безпеки і оборони України <http://www.rainbow.gov.ua/>.
3. Постійне представництво України при ООН <http://www.uamission.org/>.
4. Новини про поточні події у світі, в т.ч. про надзвичайні ситуації <http://www.100top.ru/news/> (російською мовою).
5. Сайт, присвячений землетрусам та сейсмічному районуванню території <http://www.scgis.ru/russian/>.
6. Сайт, присвячений надзвичайним ситуаціям природного характеру <http://chronicl.chat.ru/>.
7. <http://www.nau.ua> - Інформаційно-пошукова правова система “Нормативні акти України (НАУ)”.
8. <http://www.obzh.ru/pre> – Попередження і ліквідація НС: електронний навч. посіб.
9. <http://www.kitsoft.kiev.ua/product/uia-s-ns>
10. <http://prognoz.org/lib/monitoring-i-prognozirovanie-chs>

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ З КУРСУ “ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ”

1. Поняття та функції цивільного захисту.
2. Сутність Єдиної державної системи цивільного захисту.
3. Рівні та режими функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту.
4. Надзвичайні ситуації, причини їх виникнення.
5. Класифікація надзвичайних ситуацій за причинами походження.
6. Класифікація надзвичайних ситуацій за рівнями.
7. Складові системи моніторингу надзвичайних ситуацій.
8. Галузевий моніторинг за станом безпеки.
9. Найменування та визначення основних показників джерел природних надзвичайних ситуацій.
10. Урядова інформаційно-аналітична система з надзвичайних ситуацій.
11. Ідентифікація та паспортизація об'єктів господарювання.
12. Етапи аналізу ризиків виникнення надзвичайних ситуацій.
13. Прогнозування наслідків надзвичайних ситуацій.
14. Планування організаційних заходів щодо запобігання та мінімізації наслідків надзвичайних ситуацій природного характеру.
15. Планування інженерно-технічних заходів щодо запобігання та мінімізації наслідків НС природного характеру.
16. Планування дій персоналу щодо локалізації і ліквідації аварійних ситуацій на потенційно небезпечних об'єктах.
17. Прогнозування варіантів (сценаріїв) розвитку обстановки.
18. Організація і проведення спеціальних об'єктових навчань (тренувань).
19. Оцінка інженерної обстановки.
20. Основні види захисту населення в умовах надзвичайних ситуацій.
21. Оповіщення та інформування.
22. Евакуаційні заходи.
23. Захисні споруди цивільного захисту.

24. Психологічний захист.
25. Індивідуальні засоби захисту, їх класифікація.
26. Медичний захист.
27. Медичні засоби захисту.
28. Характеристики зон радіоактивного, хімічного та біологічного зараження.
29. Радіаційний та хімічний захист.
30. Типові режими радіаційного захисту.
31. Планування заходів із запобігання поширенню інфекційних захворювань.
32. Характеристика зон небезпечних геологічних процесів і явищ.
33. Ступені руйнування будівель, споруд та обсяги завалів у зонах надзвичайних ситуацій.
34. Характеристика зон затоплень.
35. Заходи з мінімізації небезпечних наслідків затоплення.
36. Заходи щодо захисту населення при катастрофічних затопленнях.
37. Порядок розрахунку збитків за типами надзвичайних ситуацій.
38. Оцінка збитків від наслідків надзвичайних ситуацій.
39. Культура безпеки як складова професійної безпеки.
40. Психологічна допомога в умовах надзвичайних ситуацій.
41. Форми організації гуманітарної допомоги.
42. Людський фактор.

ВАРІАНТИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ
для модульного та підсумкового контролю

1. Для визначення рівня надзвичайної ситуації встановлюються наступні критерії:

- а) ступінь руйнування будівель, споруд;
- б) територіальне поширення, кількість постраждалих, розмір матеріальних збитків;
- в) масштаби руйнувань;
- г) розміри осередків ураження, наявність радіоактивного, хімічного чи біологічного зараження;
- д) всі відповіді вірні.

2. Режим діяльності ЄСЦЗ в разі істотного погіршення виробничо-промислової, радіаційної, хімічної, біологічної, сейсмічної, гідрогеологічної та гідрометеорологічної обстановки, за наявності загрози виникнення НС називається:

- а) режим надзвичайного стану;
- б) режим підвищеної готовності;
- в) режим повсякденного функціонування;
- г) режим надзвичайної ситуації;
- д) режим воєнного стану.

3. Які завдання не належать до завдань ЦЗ України?

- а) проведення невідкладних робіт із ліквідації наслідків НС.
- б) попередження соціально-політичних конфліктів, масових безпорядків та їх ліквідація.
- в) оповіщення населення про загрозу і виникнення НС.
- г) організація захисту населення і територій від НС.
- д) навчання населення способам захисту в разі виникнення НС.

4. Розосередження це:

- а) спосіб захисту населення, що проводиться в умовах надзвичайної ситуації при застосуванні звичайних засобів ураження;
- б) організоване вивезення з міст та інших населених пунктів і розміщення в заміській зоні вільної від роботи зміни працівників об'єктів, які продовжують свою роботу в умовах надзвичайних ситуацій;
- в) організоване вивезення (виведення) з міст та інших населених пунктів і розміщення в безпечній зоні населення;
- г) здійснення заходів з евакуації населення і сільськогосподарських тварин із зон катастрофічного затоплення;
- д) здійснення заходів з евакуації населення і сільськогосподарських тварин із зон радіоактивного забруднення.

5. Сигнал сирени в мирний час означає:

- а) небезпека;
- б) пожежа;
- в) увага, всім;
- г) загальна евакуація;
- д) повітряна тривога.

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Гуманітарна допомога – цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф.

Евакуація — організоване виведення чи вивезення із зони надзвичайної ситуації або зони можливого ураження населення, якщо виникає загроза життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодженню або знищенню

Єдина державна система цивільного захисту – сукупність органів управління, сил та засобів центральних місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, на які покладається реалізація державної політики у сфері цивільного захисту становлять.

Захисні споруди цивільного захисту — інженерні споруди, призначені для захисту населення від впливу небезпечних факторів, що виникають внаслідок НС, воєнних (бойових) дій та терористичних актів.

Захист населення і територій від НС техногенного та природного характеру – це система організаційних, технічних, медико-біологічних, фінансово-економічних та інших заходів для запобігання та реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру і ліквідації їх наслідків, що реалізуються центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, відповідними силами та засобами підприємств, установ та організацій, незалежно від форм власності

й господарювання, добровільними формуваннями і спрямовані на захист населення і територій, а також матеріальних і культурних цінностей та довкілля.

Зона біологічного зараження — це територія, заражена біологічними збудниками захворювань у небезпечних для людей, тварин або рослин межах.

Ідентифікація потенційно небезпечного об'єкта – процедура віднесення об'єктів до потенційно небезпечного об'єкта.

Інженерний захист територій — комплекс організаційних та інженерно-технічних заходів, спрямованих на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, забезпечення захисту територій, населених пунктів та суб'єктів господарювання від їх наслідків та небезпеки, що може виникнути під час воєнних (бойових) дій або внаслідок таких дій, а також створення умов для забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання та територій в особливий період.

Інженерна обстановка – сукупність наслідків дій стихійних лих, аварій (катастроф), а також первинних і вторинних уражаючих факторів ядерної зброї, інших сучасних засобів ураження, в результаті яких має місце руйнування будинків, обладнання, комунально-енергетичних об'єктів, засобів зв'язку і транспорту, мостів, гребель, аеродромів та ін.

Інженерно-технічні заходи цивільного захисту – комплекс інженерно-технічних рішень, спрямованих на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, забезпечення захисту населення і територій від них та небезпеки, що може виникнути під час воєнних (бойових) дій або внаслідок таких дій, а також створення умов для забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання та територій в особливий період.

Класифікаційна ознака надзвичайної ситуації – технічна або інша характеристика надзвичайної події, що дає змогу віднести її до надзвичайної ситуації.

Культура безпеки – рівень розвитку людини і суспільства, що характеризується значущістю забезпечення безпеки життєдіяльності в системі особистісних і соціальних цінностей, безпечної поведінки в повсякденному житті і в умовах небезпечних та надзвичайних ситуацій, рівнем захищеності від загроз і небезпек в усіх сферах життєдіяльності.

Культура безпеки життєдіяльності населення – це сукупність цінностей, стандартів, моральних норм і норм поведінки, спрямованих на підтримання самодисципліни як способу підвищення рівня безпеки.

Людський фактор – багатозначний термін, що описує можливість прийняття людиною помилкових чи алогічних рішень у конкретних ситуаціях.

Моніторинг та прогнозування надзвичайних ситуацій – спостереження, контроль й передбачення небезпечних процесів і явищ природи та техносфери, що є джерелами надзвичайних ситуацій, динаміки розвитку надзвичайних ситуацій, визначення їх масштабів з метою попередження та організації ліквідації лих.

Надзвичайна ситуація – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, виникнення великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності.

Осередок біологічного ураження – це територія, на якій у результаті впливу біологічних засобів (зброї) виникли масові ураження людей, сільськогосподарських тварин, рослин.

Паспортизація потенційно небезпечного об'єкта – процедура

підготовки і надання паспорта потенційно небезпечного об'єкта.

Планування цивільного захисту об'єкта — це розроблення сукупності документів, у яких визначені сили і засоби, порядок і послідовність дій з метою забезпечення захисту населення, виробництва, а також виконання завдань вищих органів, пов'язаних із поданням допомоги населенню інших об'єктів і міст.

Пожежа – неконтрольоване горіння поза спеціальним осередком, що розповсюджується у часі і просторі.

Пожежна безпека об'єкта – стан об'єкта, за якого з регламентованою імовірністю виключається можливість виникнення і розвитку пожежі та впливу на людей її небезпечних факторів, а також забезпечується захист матеріальних цінностей.

Потенційно небезпечний об'єкт – об'єкт, на якому використовуються, виготовляються, переробляються, зберігаються або транспортуються небезпечні радіоактивні, пожежовибухові, хімічні речовини та біологічні препарати, гідротехнічні і транспортні споруди, транспортні засоби, а також інші об'єкти, що створюють реальну загрозу виникнення надзвичайної ситуації.

Прогнозування надзвичайних ситуацій – це метод орієнтовного виявлення і оцінки обстановки, що складається в результаті стихійних лих, аварій і катастроф.

Психологічна профілактика — цілеспрямована систематична робота психолога разом із керівниками підрозділів системи цивільного захисту з попередження негативних явищ (серед населення та особового складу), виявлення групи посиленої психологічної уваги (на різних етапах) і проведення з нею психокорекційної роботи.

Радіаційна обстановка – це обстановка, що склалася на території адміністративного району, населеного пункту чи об'єкту народного господарства внаслідок викиду радіоактивних речовин в навколишнє

середовище при аварії на АЕС або застосування ядерної зброї.

Розосередження – це організований вивіз з міст та інших населених пунктів, розміщення в безпечній зоні вільної від праці зміни робітників і службовців, які продовжують роботу в умовах надзвичайних ситуацій.

Системи пожежної безпеки – це комплекс організаційних заходів і технічних засобів, спрямованих на запобігання пожежі та збитків від неї.

Хімічна обстановка – це обстановка, яка склалася на території адміністративного району, населеного пункту чи об'єкті господарювання внаслідок аварії на хімічно небезпечному об'єкті з викидом у навколишнє середовище сильнодіючої отруйної речовини або застосування хімічної зброї.

Цивільний захист – функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання і ліквідації їх наслідків та надання допомоги постраждалим.

Навчальне-методичне видання

ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ:

Методичні вказівки до вивчення курсу
для студентів спеціальностей: 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна
справа»; 051 «Економіка»; 056 «Міжнародні економічні відносини»; 071
«Облік і оподаткування»; 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»;
073 «Менеджмент»; 074 «Публічне управління та адміністрування»; 075
«Маркетинг»; 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Укладач: Мезенцева О.М.

Здано до тиражування .2018. Підписано до друку .2018. Папір
газетний. Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 2,0. Тираж прим. Зам. № __

©РВЛ ЦНТУ, Кропивницький, пр. Університетський, 8. Тел. 390-541,
390-551.